

**KOXLEAR IMPILANTLI BOLALAR BILAN OLIB BORILADIGAN KORREKSION
LOGOPEDIK ISHLAR**

Abdulhamidova Gulnoza

Namangan Davat Universiteti O`Qtuvchisi

Ibrohimjonova Malika Dilshodjon Qizi

Defektologiya(Logopediya)Yo`Nalishi III Bosqich Talabasi

E.mail:ibrohimjonovamalika085@gmail.com Tel:+998947888803

Anotatsiya: *Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning nutqini rivojlantirishda eshitish qoldig'idan foydalanishga ustuvorlik berish zarur bu jarayonda eshitish sezgisiga tasirning turli vositalarini bolaning fiziologik va psixologik hususiyatlarini inobatga olgan holda tanlash muhimdir. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolani koxlear implantatsiya qilishning maqsadi unga boshqalarning nutqini tushunishni o'rgatish, nutqni dunyoni bilish va muloqot qilish uchun ishlatishdir. Ushbu maqolada eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarga koxlear implantatsiya operatsiyasi o'tkazilgandan so'ng olib boriladigan korreksion logopedik ishlar haqida ma'lumotlar berib o'tilgan.*

Tayach sozlar: *koxlear implant, kar bolalar, koxlear apparat, fiziologik va patofiziologik sabablar, kar va zaif eshituvchi bolalarni korreksiyalash, rehabilitatsiya, kar va zaif eshituvchi bolalarda nutqni ostirish,abilitatsiya.*

**CORRECTIVE SPEECH THERAPY WORK WITH CHILDREN WITH COCHLEAR
IMPLANTS.**

Abdulhamidova Gulnoza

Namangan Dawat University Teacher.

Daughter Of Ibrohimjonova Malika Dilshodjan

Student Of Defectology (Logopedia) Department III Stage E.mail:

ibrohimjonovamalika085@gmail.com Phone: +998947888803

Abstract: *It is necessary to give priority to the use of hearing aids in the speech development of children with hearing impairment, in this process, it is important to choose different means of impact on the sense of hearing, taking into account the physiological and psychological characteristics of the child. The purpose of cochlear implantation of a hearing impaired child is to teach him to understand the speech of others, to use speech to learn about the world and communicate. In this article, information is given about the corrective speech therapy work carried out after cochlear implantation surgery for children with hearing impairment.*

Key words: *cochlear implant, deaf children, cochlear apparatus, physiological and pathophysiological reasons, correction of deaf and hard of hearing children, rehabilitation, speech enhancement in deaf and hard of hearing children, rehabilitation.*

**КОРРЕКЦИОННАЯ ЛОГОПЕДИЧЕСКАЯ РАБОТА С ДЕТЬМИ С
КОХЛЕАРНЫМИ ИМПЛАНТАМИ**

Абдулхамидова Гульноза

Наманганский Университет Дават Преподаватель

Дочь Иброгимжоновой Малика Дилшоджан

Студентка Дефектологического (Логопедического) Кафедра III Ступени

Электронная почта: ibrohimgonovamalika085@gmail.com Телефон: +998947888803

Аннотация: *Необходимо отдать приоритет использованию слуховых аппаратов в речевом развитии детей с нарушением слуха, в этом процессе важно выбирать различные средства воздействия на слух с учетом физиологических и психологических особенностей. особенности ребенка. Цель кохлеарной имплантации слабослышащего ребенка – научить его понимать речь других, использовать речь для познания мира и общения. В данной статье приведены сведения о коррекционной логопедической работе, проводимой после операции кохлеарной имплантации детям с нарушением слуха.*

Ключевые слова: *кохлеарный имплант, глухие дети, кохлеарный аппарат, физиологические и патофизиологические причины, коррекция глухих и слабослышащих детей, реабилитация, развитие речи глухих и слабослышащих детей, реабилитация.*

**КОРРЕКЦИОННАЯ ЛОГОПЕДИЧЕСКАЯ РАБОТА С ДЕТЬМИ С
КОХЛЕАРНЫМИ ИМПЛАНТАМИ.**

KIRISH

Eshitish qobiliyati to'liq yo'qotilishining eng keng tarqalgan holati ichki quloq chig'anog'ining shikastlanishidir. Bugungi kunda bunday tashxis qo'yilgan insonlarda reabilitatsiya va eshitish qobiliyatini tiklashning yagona usuli koхlear implantatsiya hisoblanadi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti, (JSST)ning tavsiyasiga ko'ra, ushbu implantlarning mavjudligini ta'minlash, eshitish apparatlari bilan bir qatorda, ustuvor yo'nalishlardan biri bo'lib, eshitish qobiliyatini yo'qotganlar uchun katta ahamiyatga ega. 2020-yilning 1-iyunida «Zamin» fondi eshitish qobiliyati zaif va kar bolalar ixtisoslashtirilgan maktab o'quvchilari uchun koхlear implantlarni o'rnatish bo'yicha har yili 30 ta jarrohlik amaliyotini o'tkazishni nazarda tutuvchi dastur ishga tushirilganini e'lon qildi. Dastur doirasida iyun-noyabr oylari davomida Respublika ixtisoslashtirilgan pediatriya ilmiy-amaliy tibbiyot markazi bilan birgalikda ixtisoslashtirilgan maktab-internatlarning 200 nafar o'quvchilariga kompleks tashxis ko'rigi o'tkazildi. Kompleks tashxis ko'rigining natijalari asosida 2020-yilning noyabr oyidan sentyabr oyigacha 23 nafar bolalar uchun tibbiyot fanlari doktori, professor, Vladislav Yevgenevich Kuzovkov ishtirokida jarrohlik amaliyoti o'tkazildi. 19-20-dekabr kunlari qolgan 13 ta jarrohlik amaliyoti o'tkaziladi. Jami 36 ta jarrohlik

amaliyotidan 33 tasi koxlear implantatsiya, 3 tasi esa suyak o'tkazuvchanligini ta'minlab beruvchi implantlarni o'rnatish bo'yicha amalga oshirildi. Dastur, shuningdek, implantlarning keyingi bosqich sozlanishi hamda bolalarning logopedlar va surdopedagoglar bilan shug'ullanishini nazarda tutuvchi dastlabki reabilitatsiya bosqichini ham o'z ichiga oladi. Mazkur yo'nalishda xalqaro mutaxassislar ishtirokida shifokorlar va ota-onalar uchun onlayn ma'ruza va seminarlar o'tkazildi. 2020-yilning 18-dekabr kuni «Zamin» fondi Vasiylik Kengashining raisi Ziroat Mirziyoyeva dasturda ishtirok etayotgan 36 nafar bolalar, ularning ota-onalari va shifokorlar bilan uchrashdi. Ishtirokchilar jarrohlik amaliyotining natijalari va taassurotlari bilan o'rtoqlashdi. Fondning dasturiga ko'ra, kelgusi yilda ham ixtisoslashtirilgan maktab-internat o'quvchilari uchun 30 dan ortiq koxlear implantatsiya jarrohlik amaliyotlarini o'tkazish rejalashtirilgan. Tovush otkazish natijasida eshitishni yo'qotish yoki eshitish qobiliyatining qisman zararlanishi individual eshitish apparatlari yordamida kompensatsiya qilinishi mumkin. Amaliyotda munozarali savollar? yoki Koxlear implantatsiyami? Ushbu svolning amaliy yechimi sifatida quyidagi tibbiy, pedagogik, surdotexnik, xulosalarimizni sanab o'tamiz..¹

- KOXLEAR IMPILANT(CI).

- Koxlear impilant-bu eshitishda nuqsoni borlarga atrofdagi tovushlarni va nutqni eshitish imkoniyatini beruvchi elektron qurilma. U ichki va tashqi qismdan iborat. Jarroh ichki qismini eshitmaydigan bemorning ichki qulog'iga impilantatsiya qiladi. Protsessorga ega tashqi qismi bemorning qulog'i va/yoki boshiga joylashtiriladi. U tovushlarni, nutqini qabul qiladi va ularni bosh terisi orqali ichkari zonaga uzatib beriladigan qilib o'rnatiladi.

- Koxlear implantatsiyani qo'llashga dastlabki ko'rsatma sensonevral karlikning eng yuqori darajasi hisoblanadi. Keyingi Koxlear implantatsiya uchun tanlov me'ori – oddiy eshitish apparati bilan eshitishni protezlash samaradorligiga e'tibor qaratiladi. Agar inson oddiy eshitish apparatidan foydalanib 30-40% so'zlarni anglab olayotgan bo'lsa, Koxlear implantantga tavsiya etish yaxshi natijalarga olib kelishi mumkin. Agar kasalda javoblar 5% dan kam bo'lmasa va qarshi ko'rsatmalar mavjud bo'lmasa uni implantatsiya qilishga ishonch bilan tavsiya etish mumkin.

- Jarrohlikdan so'ng, bolada yuz berishi mumkin bo'lgan asoratlarni pedagoglar va ota – onalar bilishlari lozim ular quyidagilar:

- jarohatning asoratli holatlari;
- yuz nervining shikastlanishi;
- quloq orqasi sohasida sezishning yo'qolishi va rigidlik;
- ta'm sezish va muvozanatning buzilishi;
- -quloqdagi shovqinning sezilarli darajada ortishi;²

¹Uz.wikipedia.org <<ZAMIN>>FONDI YORITIB BERILDI.

• Abilitatsiya (inglizcha-qobiliyat, uquv, chaqqonlik, iqtidor, malaka)-kasallar va nogironlar tana funksiyasi va mehnatga layoqatlikka ega bo'lishi bo'yicha tibbiy, ruhiy, pedagogik, huquqiy, kasbiy, texnikaviy tizim, ya'ni ijtimoiy choralar. Abilitatsiyaning maqsadi – shaxsning iloji boricha tug'ma bo'lmagan ancha yuqori funksional faollikka erishishidir. Hozirgi vaqtda O'zbekiston Respublikasida Abilitatsiya ijtimoiy-iqtisodiy, tibbiy, huquqiy, pedagogik va kasallar hamda nogironlarni faol ijtimoiy, jamoatchilik va mehnat faoliyatiga jalb etish bo'yicha mujassam davlat tadbirlari sifatida belgilangan.

• Koxlear impilantatsiya dan so'ng olib boriladigan logopedik korreksion ishlar

• Koxlear implantatsiya operatsiyasidan 3-4 hafta o'tgach, nutq protsessori implantga va uning dastlabki konfiguratsiyasiga ulanadi. Audiolog, eshitish sezgilarini shakllantirishda maqbul samaraga erishgan holda, nutq protsessorini sozlash bilan shug'ullanadi. Shu daqiqadan boshlab bola tovushlarni eshitishi mumkin, ammo ularni to'g'ri idrok etish va tushunish uchun o'qituvchisi bilan uzoq darslar talab qilinadi. Yosh bolalarda nutqiy protsessorni birinchi kiritish va sozlash juda murakkab jarayon, chunki ular o'zlarining his-tuyg'ularini hisobga olishlari mumkin emas, hatto ular eshitish tajribasiga ega bo'lsalar ham. Shuning uchun signalga shartli motorli reaksiyani ishlab chiqish uchun maxsus pedagogik mashg'ulotlar kerak (masalan, piramidaga halqalarni paxta ustiga qo'yish, barabanni urish uchun kublarni avtomobil korpusiga yig'ish yoki 'pa-pa-pa' uchun qutiga tugmalarni tashlash va boshqalar. Bolada eshitish qobiliyatini rivojlantirish uchun mashg'ulotlar operatsiyadan oldingi bosqichda boshlanishi va operatsiyadan keyin (tikuvlarni olib tashlaganidan bir hafta keyin) nutq protsessori yoqilmaguncha davom etishi muhimdir. Ushbu bosqichdagi darslarning asosiy maqsadi koxlear implantatsiyaga kirishga tayyorgarlik ko'rish, ya'ni tovushga shartli refleksli motorli javobni ishlab chiqish. Ushbu mashg'ulotlar jarayonida bola ham tizimli ishlarga o'rganadi, u qat'iyatlilik, tinglash qobiliyatini rivojlantiradi. Koxlear implantatsiyaning nutqiy protsessorini birinchi sozlashdan so'ng, bola faqat juda baland tovushlarni eshitishi mumkin (u umuman ko'rsatmasligi mumkin), lekin asta-sekin yangi sezgilarga moslashish, sozlash, o'rganish, tinch tovushlarni idrok etish natijasida erishiladi. Bu yerda o'qituvchining kuzatuvlari juda muhim, bu bolaning past chastotali va yuqori chastotali tovushlarni aniqlash qobiliyatini rivojlanishini baholashi kerak. Xususan, sozlamaning yetarliligi uchun foydali mezon bolaning past chastotali, o'rta chastotali va yuqori chastotali fonemalarni yoki so'zlarni eshitish qobiliyatidir.

• Hozirgi kunda qator mamlakatlarda istiqomat qiluvchi ko'pgina insonlar eshitishni koxlear implantant yordamida tiklab borishlari tobora keng tarqalib bormoqda. Hozirgi davrda eshitishida turlicha nuqsonlari bo'lgan bolalar va kattalarning eshitish sezgilarini yaxshilash uchun turli eshitish apparatlaridan foydalanilmoqda. Biroq hamma apparatlar 175 ham foydalanish jarayonida nutqning aynan eshitish sezgilariga ta'sirini yaxshilay oladi, deya olmaymiz. Ayrim eshitish apparatlari turli sensonevral karlikning texnik, fiziologik va patofiziologik sabablari bilan eshita olmaydigan kishilarning eshitishiga qisman, ayrimlariga esa umuman

ta'sir qilmaydi. Kar va zaif eshituvchibolalar ta'lim tarbiyasiga oid nazariy ma'lumotlarning tahlili asosida quyidagi hulosalarni shakllantirdik: kar va zaif eshituvchi bolalarning ta'limi va tarbiyasini tashkil etishda to'g'ri tashxisning ahamiyati kattadir; eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning nutqini rivojlantirishda eshitish qoldig'idan foydalanishga ustuvorlik berish zarur. Bu jarayonda eshitish sezgisiga ta'sirning turli vositalarini bolaning fiziologik va psixiologik hususiyatlarini inobatga olgan holda tanlash muhimdir.

•

•Kar va zaif eshituvchi bolalarda so'lashuv nutqini rivojlantirishning eng optimal yo'li sifatida nutqning og'zaki, yozma daktil va imo ishora shaklidan o'rinli foydalanish talab etiladi. Kar va zaif eshituvchi bolalar bilan ishlashda ilk davrdan boshlab, ham eshitish, ham nutq ustida ishlashni parallel olib borish lozim. Sanab o'tilgan kar va zaif eshituvchi bolalar bilan olib boriluvchi korreksion – pedagogik va rivojlantiruvchi vazifalarni bajarishga mo'ljallangan ishlar samaradorligini intensiv ta'minlash vositasi sifatida koxlear implant tan olinmoqda. Oxirgi o'n besh yillik davr mobaynida surdotexnika va surdopedagogika fanlarining rivojlanishi hamda innovatsion texnologiyalarning amaliyotda qo'llanilishi eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun yangi – ko'p kanalli koxlear implantatsiya yordamida eshitishni tiklash vositasidan foydalanishga ehtiyojni kuchaytirdi. Koxlear implantatsiya quyidagi maqsadlarni ko'zlaydi:

- shovqin sharoitida nutqning tushunarligi 10-12%ga oshirish;
- fazoda tovush manbaining lokalizatsiyasini yaxshilash;
- reverberatsiya sharoitida, bir necha so'zlashuvchilar bilan suhbatlashishda nutqning tushunarligi orttirish; turli tovushlarni ajratishga va gapirishga o'rgatish, lug'at boyligini oshirish.

Xulosa qilib shuni aytamanki, koxlear impilantli bolalar bilan olib boriladigan korreksion logopedik ishlar tizimli yondashishni talab qiladigan juda murakkab jarayon hisoblanadi. Koxlear implantatsiyaning nutqiy protsessorini birinchi sozlashdan so'ng, bola faqat juda baland tovushlarni eshitishi mumkin (u umuman ko'rsatmasligi mumkin), lekin asta-sekin yangi sezgilarga moslashish, sozlash, o'rganish, tinch tovushlarni idrok etish natijasida erishiladi. Koxlear implantatsiyadan keyin bolaga eshitish uchun imkoniyat berishning o'zi etarli emas, tinglashni, nutqni idrok qilishni va muloqot qilishni o'rgatish kerak. Nutqni rivojlantirish jarayoni barcha zarur bosqichlardan o'tishi kerak – javob berishdan tortib nutq va aloqa ko'nikmalarining o'z-o'zidan shakllanishigacha. Bu koxlear implantatsiya operatsiyasidan o'tgan bolalar bilan ishlaydigan o'qituvchilarning asosiy maqsadidir..

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1-Kukushkina O.I., Goncharova E.L. Koxlear implantatsiyali bolalarning dinamik tasnifi - ovozni o'qitish uchun yangi vosita // Defektologiya. - 2014. - № 2. - S. 29-

2-Raximova X. Korreksion - pedagogik mashg'ulotlarda koxlear implantli bolalarni mustaqil faoliyatga tayyorlashning mazmuni va zamonaviy yondashuvlari. "Maktab va hayot" 2020, 7-son. 20-21b

3-Fayzieva U, D.Nazarova, F.Qodirova. Surdopedagogika (o'quv qo'llanma) "Sano standart" nashriyoti. 2012

4-www.cochlear.com

5-.index.pxp/archive_jspi/article/view/4025